

PARTICULARITĂȚI ALE SENSIBILITĂȚII AUDITIVE LA COPILUL CU TULBURARE DE SPECTRU AUTIST: REPERE TEORETICE ȘI IMPLICAȚII EDUCAȚIONALE

Profesor psihopedagog Kerekes Tonia

Liceul Tehnologic Special pentru Deficienți de Auz Cluj-Napoca

Introducere. Tulburarea de spectru autist (TSA) este caracterizată prin particularități persistente în comunicare și interacțiune socială, precum și prin patternuri restrictive și repetitive de comportament, interese sau activități. În cadrul criteriilor actuale de diagnostic, reacțiile neobișnuite la stimuli senzoriali sunt incluse explicit între manifestările clinice asociate acestei tulburări (American Psychiatric Association, 2013). Dintre diferitele forme de reactivitate senzorială atipică, sensibilitatea auditivă ocupă un loc important prin frecvența manifestărilor și prin impactul său asupra funcționării copilului în mediul familial și școlar. În practica educațională, numeroși copii cu TSA prezintă dificultăți în tolerarea anumitor sunete, reacții intense la zgomote bruște sau probleme de concentrare în contexte cu stimulare auditivă crescută. În alte situații, se observă un răspuns diminuat la stimuli auditivi relevanți, inclusiv la chemarea pe nume sau la semnale sonore puternice.

Literatura de specialitate descrie aceste manifestări în termenii hipersensibilității auditive și hiposensibilității auditive, considerate expresii ale unei procesări senzoriale atipice. Aceste particularități nu au doar relevanță clinică, ci și implicații educaționale importante, întrucât pot influența participarea copilului la activitățile de învățare, adaptarea la rutina școlară, relaționarea socială și echilibrul emoțional. Înțelegerea modului în care copilul cu TSA percepe stimulii auditivi este esențială pentru cadrele didactice, consilierii școlari, profesorii de sprijin și ceilalți specialiști implicați în intervenție. Comportamente precum acoperirea urechilor, evitarea unor spații, retragerea din activitate sau aparenta lipsă de răspuns la anumite solicitări nu trebuie interpretate exclusiv în termeni de opoziție sau neatenție, ci și în raport cu particularitățile procesării senzoriale.

Prezentul articol își propune să evidențieze principalele repere teoretice privind hiper- și hiposensibilitatea auditivă la copilul cu TSA și să sublinieze implicațiile educaționale ale acestor manifestări, cu accent pe necesitatea adaptării mediului școlar la profilul senzorial al copilului.

Procesarea senzorială atipică în TSA: delimitări conceptuale

Procesarea senzorială atipică este considerată una dintre caracteristicile frecvent întâlnite în tulburarea de spectru autist. Aceasta se referă la modul diferit în care

informațiile provenite din mediul înconjurător sunt recepționate, filtrate, organizate și interpretate la nivelul sistemului nervos central. În cazul copiilor cu TSA, reacțiile la stimuli senzoriali pot varia de la hiporeactivitate la hiperreactivitate, iar uneori pot apărea comportamente de căutare senzorială (American Psychiatric Association, 2013).

Ben-Sasson și colaboratorii (2009) arată, în cadrul unei meta-analize, că simptomele de modulare senzorială sunt semnificativ mai frecvente la persoanele cu TSA decât în populația tipică. Aceste manifestări includ dificultăți de reglare a răspunsului la diverși stimuli și se pot reflecta în comportamente aparent neobișnuite, dar care exprimă, în realitate, un mod diferit de procesare a informației senzoriale.

În plan auditiv, procesarea atipică poate implica atât intoleranță la anumite sunete, cât și reactivitate diminuată față de stimuli sonori considerați relevanți în mod obișnuit. Nu este vorba exclusiv despre capacitatea de a auzi în sens audiologic, ci despre modul în care sunetele sunt filtrate, ierarhizate și integrate funcțional în experiența copilului.

Din perspectivă neurofiziologică, studiile sugerează că aceste particularități pot fi asociate cu diferențe în funcționarea rețelelor cerebrale implicate în procesarea senzorială. Marco, Hinkley, Hill și Nagarajan (2011) evidențiază existența unor modificări la nivelul mecanismelor neurofiziologice responsabile de integrarea stimulilor senzoriali, inclusiv auditivi. Sunt menționate, între altele, particularități ale conectivității dintre talamus și ariile corticale implicate în procesarea sunetului, aspecte care pot contribui la dificultățile de filtrare și de răspuns adaptativ la mediul auditiv.

Hiper- și hiposensibilitatea auditivă la copilul cu TSA

În literatura de specialitate, hipersensibilitatea auditivă se referă la un răspuns accentuat sau disproporționat la stimuli sonori care, în mod obișnuit, sunt tolerați fără dificultate de majoritatea persoanelor. Copilul poate percepe anumite zgomote ca fiind excesiv de intense, intruzive sau greu de suportat. În unele lucrări, această toleranță scăzută la sunet este asociată cu fenomenul de hiperacuzie sau cu alte forme de sensibilitate auditivă crescută (Danesh et al., 2021; Williams et al., 2021).

Manifestările hipersensibilității auditive pot include reacții de tresărire, acoperirea urechilor, evitare, retragere, plâns, agitație sau refuzul de a rămâne în anumite spații. Frecvent, disconfortul este accentuat de caracterul brusc, imprevizibil sau repetitiv al stimulului sonor. În mediul școlar, surse uzuale de disconfort pot fi clopoțelul, zgomotul scaunelor deplasate, vocile suprapuse din clasă, ecoul din anumite încăperi sau agitația din timpul pauzelor.

Hiposensibilitatea auditivă descrie situația în care copilul răspunde redus la stimuli sonori, inclusiv la semnale importante din mediu. Acesta poate părea că nu aude când

este strigat, că nu reacționează la zgomote puternice sau că are nevoie de o stimulare auditivă mai intensă pentru a răspunde. În anumite cazuri, copilul poate manifesta și comportamente de căutare a stimulării auditive, precum producerea repetitivă a unor sunete sau interesul crescut pentru anumite surse sonore.

Este important de subliniat că aceste două forme de răspuns nu se exclud reciproc. La același copil pot apărea reacții diferite în funcție de context, tipul sunetului, intensitatea acestuia, nivelul de oboseală, starea emoțională sau predictibilitatea situației.

De ce pot fi unele sunete percepute ca extrem de adverse

Explicația reacțiilor intense la stimuli auditivi trebuie căutată în particularitățile de procesare senzorială și de reglare a răspunsului neural. Cercetările sugerează că, în TSA, pot exista dificultăți în filtrarea informațiilor senzoriale irelevante și în organizarea adaptativă a răspunsului la stimulii din mediu (Marco et al., 2011).

În cazul hipersensibilității auditive, un zgomot aparent banal pentru ceilalți poate fi perceput de copil ca dominant, intruziv și dificil de ignorat. Această experiență poate produce o reacție de alarmă și autoprotecție. În literatura de specialitate se discută despre răspunsuri neuronale amplificate, toleranță scăzută la anumite frecvențe sau intensități sonore și dificultăți de habituare la stimuli auditivi repetați (Williams et al., 2021).

De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că răspunsul copilului nu depinde numai de caracteristicile fizice ale sunetului, ci și de contextul în care acesta apare. Un stimul imprevizibil sau asociat anterior cu o experiență negativă poate declanșa mai ușor o reacție intensă. Din perspectivă educațională, acest aspect este important deoarece arată că nu doar volumul sunetului contează, ci și predictibilitatea, controlul perceput și posibilitatea copilului de a se pregăti pentru acel stimul.

Manifestări observabile în mediul educațional

În mediul școlar, sensibilitatea auditivă atipică se poate exprima printr-o varietate de comportamente care, în lipsa unei înțelegeri adecvate, pot fi interpretate greșit.

În cazul hipersensibilității auditive, copilul poate:

- să își acopere urechile în timpul unor activități obișnuite;
- să manifeste disconfort evident la clopoțel, la vocea ridicată sau la zgomotul colectiv;
- să evite anumite spații sau momente ale programului școlar;
- să își piardă concentrarea în contexte cu zgomot de fond;
- să reacționeze prin agitație, retragere sau plâns.

În cazul hiposensibilității auditive, copilul poate:

- să nu răspundă constant la solicitările verbale;

- să pară neatent la semnale sonore relevante;
- să aibă nevoie de repetiții sau de suport vizual suplimentar;
- să caute anumite experiențe sonore repetitive.

Aceste comportamente trebuie analizate contextual și corelate cu profilul senzorial al copilului. O reacție intensă la zgomot nu indică în mod necesar lipsă de autocontrol, iar lipsa de reacție la un stimul verbal nu trebuie asociată automat cu necooperarea. În multe situații, comportamentul reprezintă expresia directă a modului în care copilul percepe și procesează mediul auditiv.

Impactul asupra adaptării școlare și socio-emoționale

Particularitățile sensibilității auditive pot influența semnificativ funcționarea copilului în mediul educațional. În primul rând, acestea pot afecta participarea școlară, deoarece zgomotul de fond, suprapunerea vocilor și stimulii imprevizibili reduc capacitatea de concentrare și de urmărire a sarcinilor.

În al doilea rând, pot apărea efecte în plan emoțional și comportamental. Expunerea repetată la stimuli percepuți ca adversivi poate duce la anxietate anticipatoare, tensiune și reacții defensive. Copilul poate începe să evite anumite activități sau spații nu din lipsă de interes, ci pentru a se proteja de disconfortul senzorial.

În al treilea rând, aceste dificultăți pot avea implicații sociale. Evitarea contextelor zgomotoase poate limita participarea la activități de grup, la jocuri colective sau la evenimente școlare, reducând oportunitățile de interacțiune cu ceilalți copii.

Prin urmare, sensibilitatea auditivă nu trebuie privită ca un aspect izolat, ci ca un factor care poate influența multiple dimensiuni ale dezvoltării și adaptării școlare.

Exemplu din practica educațională

În practica educațională, reacțiile de acest tip sunt frecvent întâlnite. De exemplu, un copil cu TSA manifesta un disconfort evident la auzul clopoțelului școlii. De fiecare dată când sunetul se producea, copilul își acoperea urechile, devenea tensionat și încerca să părăsească sala de clasă.

Într-o interpretare superficială, acest comportament ar fi putut fi considerat exagerat sau opozant. Totuși, analiza contextului a arătat că reacția apărea constant în prezența aceluiași stimul auditiv și avea caracteristicile unei reacții de autoprotecție.

Prin introducerea unor măsuri simple — avertizarea anticipată, folosirea căștilor antifonice și reducerea expunerii directe la sunet — intensitatea reacțiilor s-a diminuat vizibil. Exemplul susține importanța unei interpretări funcționale a comportamentului și a adaptării mediului educațional la nevoile senzoriale ale copilului.

Implicații educaționale și direcții de intervenție

În context preuniversitar, înțelegerea sensibilității auditive are o valoare practică deosebită. Intervenția nu trebuie să urmărească exclusiv reducerea comportamentului observabil, ci și identificarea și diminuarea factorilor senzoriali care îl declanșează.

Dintre strategiile utile pot fi menționate:

- adaptarea mediului sonor al clasei, prin reducerea pe cât posibil a zgomotului de fond;
- utilizarea căștilor antifonice în situații predictibil zgomotoase;
- organizarea unui spațiu liniștit pentru reglare;
- pregătirea anticipată a copilului înaintea unor momente cu stimulare auditivă crescută;
- folosirea suportului vizual pentru structurarea activităților și a tranzițiilor;
- colaborarea constantă între familie, cadre didactice și specialiști.

În unele situații, pot fi utile și intervenții terapeutice specifice, orientate spre dezvoltarea strategiilor de autoreglare și spre creșterea toleranței la anumite categorii de stimuli. Aceste intervenții trebuie realizate gradual, cu prudență și în acord cu particularitățile individuale ale copilului.

Un principiu important este acela că adaptarea mediului nu reprezintă o concesie care împiedică dezvoltarea autonomiei, ci o condiție necesară pentru participare și învățare. Copilul are nevoie mai întâi de un context suficient de sigur pentru a putea funcționa și progresa.

Concluzii. Hiper- și hiposensibilitatea auditivă reprezintă manifestări relevante ale procesării senzoriale atipice în tulburarea de spectru autist și au implicații semnificative asupra adaptării copilului în mediul școlar. Reacțiile la sunet nu trebuie interpretate exclusiv comportamental, ci în relație cu modul specific în care copilul recepționează și procesează stimulii auditivi.

Pentru cadrele didactice și specialiștii din învățământul preuniversitar, recunoașterea acestor particularități este esențială în vederea construirii unui mediu educațional incluziv și funcțional. Înțelegerea sensibilității auditive permite o intervenție mai adecvată, orientată nu spre corectarea forțată a comportamentului, ci spre susținerea participării reale a copilului.

Adaptarea mediului, predictibilitatea, observarea atentă a factorilor declanșatori și colaborarea dintre școală și familie constituie direcții importante pentru sprijinirea copilului cu TSA în gestionarea experiențelor auditive dificile și în creșterea nivelului său de confort și implicare școlară.

Bibliografie

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.

Ben-Sasson, A., Hen, L., Fluss, R., Cermak, S. A., Engel-Yeger, B., & Gal, E. (2009). A meta-analysis of sensory modulation symptoms in individuals with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(1), 1–11.

Danesh, A. A., Lang, D., Kaf, W., Andreassen, W. D., Scott, J., & Eshraghi, A. A. (2021). Hyperacusis in autism spectrum disorders. *Current Psychiatry Reports*, 23, Article 40.

Marco, E. J., Hinkley, L. B. N., Hill, S. S., & Nagarajan, S. S. (2011). Sensory processing in autism: A review of neurophysiologic findings. *Pediatric Research*, 69(5 Pt 2), 48R–54R.

Potgieter, I., Fackrell, K., Kennedy, V., Crunkhorn, R., Hoare, D. J., & Baguley, D. M. (2020). Hyperacusis in children: A scoping review. *BMC Pediatrics*, 20, 319.

Williams, Z. J., He, J. L., Cascio, C. J., & Woynaroski, T. G. (2021). Decreased sound tolerance in autism: A scoping review. *Neuroscience & B*